УДК 581.527:502.62 (477.53)

Гомля Л. М., Дерев'янко Т. В.

РОСЛИННІСТЬ ДОЛИНИ РІЧКИ ХОРОЛ ТА ЇЇ СОЗОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

gomlyalm@mail.ru

Дане дослідження виконано згідно з планом наукових робіт Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка в рамках тематики кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології «Підвищення продуктивності культурних та дикорослих рослин; методичні аспекти викладання біологічних навчальних курсів».

Вступ. В останні десятиліття у зв'язку із посиленням антропогенного впливу на природні екосистеми особливої важливості набувають проблеми вивчення і охорони рослинного покриву річкових долин. Як відомо, рослинний покрив відіграє ключову роль у функціонуванні екосистем. Тому вирішення питання конкретного регіону не можливе без попередньої оцінки сучасного стану, змін та прогнозів на флористичному, фітоценотичному та екологічному рівнях.

Географічне положення долини річки Хорол зумовлює проникнення в долину південних (степових) елементів рослинного покриву. За останні десятиліття рослинний покрив долини зазнав значного антропогенного впливу, пов'язаного зі змінами гідрологічного режиму заплави під впливом гідроспоруд, із надмірним випасанням, із забрудненням води шкідливими викидами підприємств, із надмірним використанням води для побутових потреб, нерегульованою рекреацією, тощо. Усе це свідчить про необхідність проведення невідкладних заходів по відновленню та рестабілізації рослинного покриву цієї території та підтриманню його на належному рівні функціонування. Успішне вирішення цієї проблеми можливе лише за умови всебічного і детального вивчення флори та природних угруповань долини.

Мета дослідження — з'ясувати сучасний стан рослинного покриву долини р. Хорол, установити його флористичні і созологічні особливості і на цій основі надати пропозиції щодо його оптимізації та раціонального використання.

Річка Хорол протікає у Сумській і Полтавській областях, є найбільшою правою притокою р. Псел (басейн р. Дніпро). Довжина річки від витоку до гирла 308 км (у межах Полтавщини – 241 км), площа водозбору – 3 870 км2. За фізико-географічним районуванням України (Маринич, Шищенко, 1993) регіон дослідження знаходиться в межах лісостепової зони, Лівобережно-Дніпровської підпровінції, що представлена північною частиною Полтавської рівнини. По долині нижньої течії проходить межа між Південною областю Дніпровської терасової рівнини і Північною областю Полтавської рівнини. У розділі наводиться характеристика геоморфологічної та геологічної будови, ґрунтового покриву, кліматичних умов та гідрологічних особливостей долини [3].

Виділяють основні періоди попередніх досліджень рослинного покриву р. Хорол на фоні вивчення флори і рослинності Полтавщини в цілому: *флористичний* (кінець XVIII – початок XIX ст.): дослідження мали переважно описовий характер і мали характер накопичення флористичних даних та першими спробами опису і класифікації рослинного покриву в окремих частинах регіону; *еколого-ценотичний* (середина XIX ст. до 80-х рр. XX ст.): розробка питань, пов'язаних із закономірностями територіального розподілу рослинності залежно від екологічних умов, дослідженням динаміки рослинності і раціональним її використанням; *комплексний* (від 80-х рр. XX ст. до нашого часу): включає дослідження рослинного покриву регіону з метою розробки синтаксономічної схеми, аналізу флори та забезпечення збереження фіторізноманітності в природно-заповідній мережі. У розділі наводиться характеристика робіт кожного періоду.

Об'єкт і методи досліджень. В основу роботи покладені матеріали польових досліджень автора, здійснених протягом 2000-2016 рр. у межах долини р. Хорол у Полтавській і Сумській областях.

Основні методи дослідження – польові (рекогносцирувальний, детально-маршрутний, еколого-ценотичного профілювання) та камеральні (структурно-порівняльного аналізу флори, класифікації рослинності за Ж. Браун-Бланке).

Результати досліджень та їх обговорення. Природна та напівприродна рослинність займає у регіоні близько третини загальної площі, інша частина – це штучні або значно антропогенно трансформовані угруповання. При цьому луки і болота займають до 20%, ліси – до 10%, а степові ділянки — менше 2% площі досліджуваного регіону.

Лісова рослинність представлена листяними лісами. Найбільші масиви лісів пов'язані з крутим і найбільш розчленованим правобережжям р. Хорол. Основні масиви заплавних лісів зосереджені в пониззі р. Хорол. Соснові ліси долини формуються на борових терасах річки зі збідненими супіщаними ґрунтами [1,4].

Рослинний покрив заплави має комплексний та строкатий характер і представлений переважно високотравними болотами і луками.

Лучна рослинність регіону складена угрупованнями класів формацій справжніх, остепнених, бо-

Таблиця.

Класифікаційна схема рослинності долини р. Хорол до рівня союзу з показниками фітоценотичного багатства

Клас	Порядок	Союз	кількість асоціацій	кількість субасоціацій	кількість варіантів	кількість угруповань
LEMNETEA	Lemnetalia	*Lemnion minoris*	3	0	0	0
	Hydrocharietalia	*Hydrocharition*	2	0	0	0
	Lemno-Utricularietalia	*Utricularion vulgaris*	1	0	0	0
POTAMETEA	Potametalia	*Magnopotamion*	5	0	0	0
		Parvopotamion	1	0	0	0
		Nymphaeion albae	2	0	0	0
	Callitricho-Batrachietalia	*Batrachion aquatilis*	1	0	0	0
PHRAGMITI-AGNOCARICETEA	Magnocaricetalia	*Magnicaricion elatae*	3	0	0	0
		Caricion rostratae	3	0	0	0
		Caricion gracilis	3	0	4	0
	Nasturtio-Glycerietalia	*Sparganio-Glycerion*	1	0	0	0
	Phragmitetalia	*Phragmition communis*	9	0	0	0
	Oenanthetalia aquaticae	*Oenanthion aquaticae*	1	0	0	0
	Galio palustre-Poetalia palustris	*Poion palustris*	2	0	0	0
ISOЁTO-NANO JUNCETEA	Cyperetalia fusci	*Eleocharition ovatae*	0	0	0	3
SCORZONERO-JUNCETEA GERARDII	Scorzonero-Juncetalia gerardii	*Scorzonero-Juncion gerardii*	4	0	2	3
MOLINIO-ARRHENATHERETEA	Poo-Agrostietalia vinealis	*Poion angustifoliae*	2	0	0	1
	Arrhenatheretalia	*Arrhenatherion*	3	0	0	1
		Festucion pratensis	4	0	0	0
		Cynosurion cristati	1	0	0	0
	Molinietalia	*Deschampsion caespitosae*	1	0	0	0
		Alopecurion pratensis	1	0	0	1
		Calthion	1	0	3	1
TRIFOLIO-GERANIETEA	Origanetalia vulgaris	*Geranion sanguinei*	1	0	3	2
FESTUCETEA VAGINATAE	Festucetalia vaginatae	*Festucion beckeri*	2	0	0	1
		Artemisio dniproicae-Salicion acutifoliae	0	0	0	1
FESTUCO-BROMETEA	Festucetalia valesiacae	*Festucion valesiacae*	2	0	2	0
BOLBOSCHOE NE-TEA MARITIMI	Bolboschoenetalia	*Scirpion maritimi*	2	0	0	1
ALNETEA GLUTINOSAE	Alnetalia glutinosae	*Alnion glutinosae*	3	0	0	0
	Salicetalia auritae	*Salicion cinereae*	1	0	0	0
PULSATILLO-PINETEA SYLVESTRIS	Pulsatillo-Pinetalia sylvestris	*Cytiso ruthenici-Pinion sylvestris*	0	0	0	2
QUERCETEA ROBORI-PETRAEAE	Quercetalia roboris	*Convallario majali-Quercion roboris*	2	0	2	1
QUERCO-FAGETEA	Fagetalia sylvaticae	*Alno-Ulmion*	1	0	0	1
		Carpinion betuli	1	2	0	0
RHAMNO-PRUNETEA	Prunetalia spinosae	*Prunion spinosae*	1	0	0	0
SALICETEA PURPUREAE	Salicetalia purpureae	*Salicion albae*	2	0	0	0
ROBINIETEA	Chelidonio-Robinietalia	*Chelidonio-Robinion*	2	0	0	1
		Chelidonio-Acerion negundi	2	0	0	0
AGROPYRETEA REPENTIS	Agropyretalia repentis	*Convolvulo-Agropyrion repentis*	3	0	4	0

ARTEMISIETEA VULGARIS	Artemisietalia vulgaris	*Arction lappae*	3	0	2	4
	Meliloto-Artemisietalia absinthii	*Dauco-Melilotion albi*	1	0	0	0
CHENOPODIE TEA	Sisymbrietalia	*Sisymbrion officinalis*	3	0	3	3
PLANTAGINE TEA MAJORIS	Plantaginetalia majoris	*Polygonion avicularis*	3	0	0	1
	Agrostietalia stoloniferae	*Agropyro-Rumicion crispi*	1	0	0	2
BIDENTETEA TRIPARTITI	Bidentetalia tripartiti	*Bidention tripartiti*	0	0	0	1
EPILOBIETEA ANGUSTIFOLII	Sambucetalia	*Sambuco-Salicion capreae*	0	0	0	1
	Epilobietalia angustifolii	*Epilobion angustifolii*	1	0	0	0
GALIO-URTICETEA	Galio-Alliarietalia	*Aegopodion podagrariae*	1	0	2	0
Усього 24	**37**	**48**	**92**	**2**	**27**	**32**

лотистих, торф'яних, засолених луків. Болотисті та торф'янисті луки поширені у заплавах річок. Справжні луки трапляються як у заплаві, так і на суходолах. Площі остепнених заплавних лук незначні, поширені переважно у прирусловій частині заплави р. Хорол.

На терасах річки поширені солонці та солончаки (особливо в пониззі), які приурочені до солончакуватих мулувато-глеєвих та дерново-глеєвих ґрунтах у притерасній та центральній частинах заплави.

Болотна рослинність представлена мінеральними болотами, зосередженими в зоні алювіальної діяльності річки, та торфовими, що найбільш поширені у притерасній частині заплави та на депресіях надзаплавних терас.

За зайнятими площами у регіоні переважають осокові болота: 1) з переважанням кореневищних осок, які не витримують застійного водного режиму, тому торфові поклади під такими болотами незначної товщини; 2) з переважанням купинних осок, які формують основну частину торфових боліт [2].

Водна рослинність поширена більш-менш рівномірно у водоймах регіону дослідження. Її ценози флористично не багаті, їх розподіл пов'язаний із глибиною водойм, швидкістю течії, складом природних відкладів, а також стадіями заростання водойм.

Загалом закономірності розподілу основних формацій у регіоні є типовими для Лівобережного Придніпров'я. Плакорні ділянки займають сільськогосподарські угіддя з фрагментами лучних степів на орнонепридатних схилах балок, корінні береги річки – широколистяні ценози, ділянки лучної рослинності, у тому числі вільхові та листяні ліси, на пісках борової тераси – соснові ліси.

Рослинний покрив цієї території значною мірою трансформований і представлений сукупністю штучних, різною мірою порушених та умовно корінних ценозів, рослинність яких найменше постраждала від антропічного втручання (Правобережні широколистяні ліси).

Розроблена нами класифікаційна схема та продромус рослинності включають 24 класи, 37 порядків, 48 союзів, 92 асоціації, 2 субасоціації, 27 варіантів та 32 угруповання **(табл.)**.

Аналіз флори долини р. Хорол та її особливості. Систематичний аналіз. Флора долини річки Хорол, за нашими даними, нараховує 883 види вищих судинних рослин, що належать до 426 родів та 102 родин. Основна пропорція флори є досить високою і складає 1:4,18:8,66. Провідні родини – *Asteraceae* (12,2%), *Poaceae* (9,4%), *Fabaceae* (5,9%), *Cyperaceae* (5,8%), *Brassicaceae* (5,1%), *Caryophyllaceae* (4,6%), *Lamiaceae* (4,6%), *Scrophulariaceae* (4,2%), *Rosaceae* (4,0%), та *Apiaceae* (3,5%).

Аналіз родового спектру свідчить про переважання у флорі числа монотипних родів, які складають 63,4% від загальної кількості, хоча охоплюють лише 30,6% видів.

У родовому спектрі переважає рід Carex, з 36 видами (4,1% від загальної кількості). До провідних родів флори увійшли також *Veronica* (15), *Galium* (12), *Festuca* (10), *Juncus* (10), *Trifolium* (10), *Campanula* (9), *Polygonum* (9), *Potamogeton* (9), *Ranunculus* (9).

Біоморфологічний аналіз. У спектрі біоморф за загальним габітусом переважають трав'янисті рослини (89,9%), кущі складають 4,3%, дерева – 4,0%, напівкущі та кущики – 1,8%. За тривалістю життєвого циклу провідне місце належить полікарпікам (61,4%). Монокарпіки представлені 28,5% видів (11,0% малорічники і 17,6% однорічники). За розташуванням бруньок поновлення відносно субстрату переважають гемікриптофіти (50,2%), що властиве регіональним флорам Голарктики. Терофітів – 22,3%, геофітів –11,7%, гідрофітів – 5,1%, фанерофітів – 7,6% і хамефітів – 3,2%. Кількість видів із безрозетковими (46,4%) та напіврозетковими (44,2%) надземними пагонами майже однакова, участь розеткових видів невисока (9,4%). Переважають види з кореневищною структурою підземних пагонів (42,0%). Серед них 23,2% короткокореневищні і 18,8% – довгокореневищні. 32,4% видів безкореневищні. Рослини з каудексами становлять 20,6%, бульбокореневищні – 3,2% і цибулинні – 1,8%. Останній спектр відображає специфіку екологічних умов долини, для якої характерне переважання екотопів із достатньо вологим та рухливим субстратом (Дідух, 1992).

Еколого-ценотичний аналіз. В еколого-ценотичному спектрі переважають види лісової (24,0%), лучної (21,4%) та синантропної (20,8%) груп. Решта груп – степова (9,1%), болотна (7,5%), водна (3,3%), повітряно-водна (2,7%), псамофітна (5,7%) та петрофітна (0,1%) є малочисельними. 5,4% видів не виявили чіткої прив'язки до певної однієї ценотичної групи, а увійшли до двох або трьох із них.

Географічний аналіз. У зональному спектрі флори найбільша участь видів температно-субмеридіональної хорологічної групи, які складають 28,6%. Провідні місця в цьому спектрі посідають також температно-меридіональна (13,7%) і борео-субмеридіональна (11,2%), а також борео-меридіональна (8,9%), температна (8,5%) та борео-температна (8,1%) хорологічні групи. У регіональному спектрі спостерігається провідна роль видів євразійської (38,4%), європейської (22,8%), циркумполярної (16,2%) та євро-сибірської (13,4%) хорологічних груп. У кліматичному спектрі (спектрі океанічності-континентальності) провідну роль відіграють види евриокеанічної хорологічної групи, які складають понад половину видів флори (53,9%); види евриконтинентальної групи складають 19,8%, індиферентної 15,2%, евконтинентальної – 8,0% і евокеанічної – 3,2%.

Господарська структура. Значна частина видів відзначається цінними господарськими властивостями, зокрема 24% видів використовуються в народній та офіцінальній медицині, близько 40% видів є медоносами і пергоносами, понад 8% видів мають кормове значення, як джерело деревини використовуються 3% видів. З інших груп корисних рослин у долині відмічені запаси вітамінних (6%), волокнистих (до 2%), дубильних (до 4%), фарбувальних (5%). Близько 10% видів мають декоративні властивості. 13% видів є бур'янами сільськогосподарських культур. 38 видів є отруйними.

Аналіз особливостей поширення видів у досліджуваному регіоні. Види, що зустрічаються повсюдно у долині в певних, характерних для них стаціях, складають 51%. Флористична своєрідність *бортової частини* долини становить 40%. *Борова тераса* (22%), *низька заплава* (20%) та *середня заплава* (16%) характеризуються середнім рівнем специфічних видів. Для *високої заплави* характерно лише 2% специфічних видів.

Найбільша флористична своєрідність *середньої частини* долини (49%) пов'язана із доброю представленістю флористичного комплексу широколистяних лісів. Своєрідність флори *верхньої частини* долини (25%) визначається наявністю видів, що заходять сюди із відрогів Середньоросійської височини, не поширюючись у південно-західному напрямку. Щодо *нижньої течії* (25%), це здебільшого види, поширення яких пов'язане із долиною Дніпра та нижніми частинами її лівобережних приток.

У долині р. Хорол функціонує 31 природно-заповідна територія (ПЗТ) загальною площею 2597,92 га.

На основі комплексної созологічної оцінки до раритетної фракції флори віднесені 78 видів. Серед них 2 види, занесених до Європейського Червоного списку *(Tragopogon ucrainicus, Senecio borysthenicus)*, 17 видів з Червоної книги України, 9 видів з Червоного списку водних рослин України і 52 види, що пропонуються для регіональної охорони в Полтавській та Сумській областях.

У долині виявлено місцезростання 8 рідкісних синтаксонів, що занесені до «Зеленої книги України».

Із метою підвищення ефективності охорони флори та рослинності в долині р. Хорол нами був розроблений проект «Статуту науково-виробничого використання, збереження та охорони екосистем річкових долин Полтавщини», в якому запропоновано Рекомендації щодо науково-виробничого використання та охорони місцевих фітоценозів, зокрема, щодо 1) дібров на придолинних крутосхилах та в межах придолинних ярів та балок; 2) заплавних лісів; 3) сосняків на пісках надзаплавної річкової тераси; 4) пасовищ різних типів; 5) водно-болотної рослинності.

Підготовлено наукове обґрунтування створення 6 ПЗТ загальною площею 160,5 га.

Висновки. У статті наведено результати дослідження сучасного стану рослинного покриву долини р. Хорол, установлено його флористичні та созоологічні особливості. Розроблено рекомендації з оптимізації використання та раціонального використання фіторізноманіття території долини. Таким чином, ми прийшли до висновку, що особливості рослинного покриву долини р. Хорол обумовлені комплексом природно-кліматичних умов, пов'язаних із розташуванням регіону на межі Лісостепу і Степу та Лівобережжя і Правобережжя України.

Переважаючими типами природної рослинності долини р. Хорол є лісова, лучна, болотна, незначні площі займають степові та псамофітні угруповання. Природна та напівприродна рослинність займає близько третини загальної площі долини. Решта території – надмірно трансформовані або штучні екосистеми.

Розподіл рослинності в долині р. Хорол зумовлений значною мірою мезорельєфом території та еколого-едафічними факторами. У диференціації ценозів заплави провідну роль відіграють засолення та зволоження екотопів.

Рослинність долини річки Хорол представлена фітоценозами, що належать до 24 класів, 37 порядків, 48 союзів, 92 асоціацій, 2 субасоціацій, 27 варіантів та 32 угруповань. Найвищим ступенем фітоценотичного багатства відзначаються класи *Phragmiti-Magnocaricetea* (22 асоціації) і *Molinio-Arrhenatheretea* (13 асоціацій).

У регіоні дослідження відмічено зростання 883 видів судинних рослин. Уперше приведено 21 вид вищих судинних рослин для спонтанної флори Лівобережного Придніпров'я. Аналіз систематичної структури флори підтвердив проміжне положення її між типовими лісостеповими та степовими флорами, що має перехідний характер між середземноморським та бореальним типами, що підтверджується спектром провідних родин. Родова структура характеризується переважанням родів із невеликою кількістю видів.

Біоморфологічна структура флори долини р. Хорол типова для регіональних флор помірних широт Голарктики. У флорі переважають трав'янисті рослини (89,9%), полікарпіки (61,2%); гемікриптофіти (50,2%), безрозеткові (46,4%), кореневищні (42,0%) види.

Еколого-ценотичною структурою флора регіону є типовою для лісостепових флор із виявленими аридно-термофільними рисами. Розподіл видів за еколого-ценотичними групами свідчить про найбільшу флористичну різноманітність лісової (24,0%), лучної (21,4%) та синантропної (20,8%) еколого-ценотичних груп.

Географічна структура флори долини р. Хорол свідчить про належність її до східноєвропейських степових та лісостепових флор зі значним набором видів континентальних азіатських флористичних центрів.

На основі созологічної оцінки рослинного світу у складі флори виявлено 78 рідкісних видів та 8 синтоксонів, занесених до Зеленої книги України. Нами запропоновано створити 6 нових природно-заповідних об'єктів загальною площею 160,5 га. Із метою підвищення ефективності охорони фіторізноманіття долини р. Хорол нами розроблені рекомендації з раціонального використання, збереження та охорони річкових долин Полтавщини.

Перспективи подальших досліджень. Нині надзвичайно важливим завданням є аналіз сучасних антропогенних змін рослинного покриву регіону досліджень, так як все вказує на тенденції до спрощення структури ценозів усіх типів рослинності, збільшення кількості нестабільних угруповань, зниження продуктивності і стійкості природних екосистем, скорочення площ цінних у ботанічному та господарському відношенні ценозів. Ми пропонуємо відновні зміни підсилити також охоронним режимом, введенням у регіоні на певній площі, зайнятій природною рослинністю. Перспективним також є пошук та подальше вивчення аналогічних річкових долин Полтавщини.

Література

1. Байрак О.М. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини / О.М. Байрак, Н.О. Стецюк. – Полтава: Верстка, 2005. – 248 с.
2. Заповідна краса Полтавщини / Т.Л. Андрієнко, О.М. Байрак, М.І. Залудяк [та ін.]. – Полтава: ІВА «Астрея», 1996. – 188 с.
3. Рослинність долини р. Хорол / Л.М. Гомля. — Укр. фітоцен. зб. – К., 2005. – Сер. А, вип. 1 (21). – 187 с.
4. Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я.П. Дідуха. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
5. Byng J.W. An update of the Angiosperm Phylogeny Group classification for the orders and families of flowering plants: APG IV / J.W. Byng, M.W. Chase, M.J.M. Christenhusz [et al.] // Bot. J. Linn. Soc. – 2016. – 181 (1). – P. 1-20.

УДК 581.527:502.62 (477.53)

РОСЛИННІСТЬ ДОЛИНИ РІЧКИ ХОРОЛ ТА ЇЇ СОЗОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Гомля Л. М., Дерев'янко Т. В.

Резюме. Стаття присвячена з'ясуванню сучасного стану рослинного покриву долини р. Хорол, виявленню його флористичних і созологічних особливостей та закономірностей антропогенної трансформації і розробці на цій основі пропозицій щодо науково-виробничого використання річкових долин Полтавщини.

Виявлено провідні фактори диференціації рослинності в долині р. Хорол. Здійснено класифікацію рослинності долини на основі методики Браун-Бланке. Здійснено порівняльно-структурний аналіз флори, яка представлена 883 видами вищих судинних рослин. Розглянуті систематична, біоморфологічна, еколого-ценотична, географічна, господарська структури флори та з'ясовано їх особливості, проаналізовано особливості розподілу видів флори в долині. Виявлено 78 видів та 8 синтаксонів, що потребують охорони. Відмічено незадовільний стан охорони флористичного та фітоценотичного різноманіття. Розроблено рекомендації щодо раціонального використання, збереження та охорони річкових долин Полтавщини.

Ключові слова: долина річки Хорол, флора, рослинність, синтаксономія, рідкісні види, рідкісні угруповання, охорона.

УДК 581.527:502.62 (477.53)

РАСТИТЕЛЬНОСТЬ ДОЛИНЫ РЕКИ ХОРОЛ И ЕЁ СОЗОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ

Гомля Л. Н., Деревьянко Т. В.

Резюме. Статья посвящена изучению современного состояния растительного покрова долины реки Хорол, выявлению его флористических и созологических особенностей, а также разработке рекомендаций относительно научно-производственного использования речных долин Полтавщины.

Установлены ведущие факторы дифференциации растительности в долине р. Хорол. Осуществлена классификация растительности долины на основе методики Браун-Бланке. Осуществлен сравнительно-структурный анализ флоры, которая представлена 883 видами высших сосудистых растений. Рассмотрены систематическая, биоморфологическая, эколого-ценотическая, географическая, хозяйственная структуры флоры и выяснены их особенности, проанализированы особенности распределения видов флоры в долине. Выявлено 78 видов и 8 синтаксонов, нуждающихся в охране. Отмечено неудовлетворительное состояние охраны флористического и фитоценотического разнообразия. Разработаны рекомендации по рациональному использованию, сохранению и охраны речных долин Полтавщины.

Ключевые слова: долина реки Хорол, флора, растительность, синтаксономия, редкие виды, редкие сообщества, охрана.

UDC 581.527:502.62 (477.53)

VEGETATION OF THE RIVER KHOROL VALLEY AND ITS SOZOLOGICAL PECULIARITIES

Homlia L. M., Derevianko T. V.

Abstract. The article is concerned with the study of recent plant cover condition of the river Khorol valley, identification of its sozological and floristic peculiarities, as well as development of recommendations for scientific and industrial use of Poltava region river valleys. We came to conclusion, that the vegetation cover peculiarities of the river Khorol valley were conditioned by the complex of climatic parameters associated with location of the region on the border of Forest-Steppe and Left and Right-Bank Ukraine.

The dominant natural vegetation types of the river Khorol valley are forest, meadow, marsh, small area is occupied by steppe and psamophytic vegetation. Natural and semi-natural vegetation covers about one-third of the total valley area. The rest of the territory is excessively transformed or occupied by artificial ecosystems. The distribution of vegetation in the river Khorol valley considerably depends on area mesorelief and ecologo-edaphic factors. The salinities and moisturizations of the ecotopes play leading role in the valley coenoses differentiation.

The vegetation classification was carried out according to Braun-Blanquet method. It was determined, that the vegetation was represented by phytocoenoses that belonged to 24 classes, 37 orders, 48 unions, 92 associations, 2 subassociations, 27 variants and 32 communities. The most rich in number of associations were classes *Phragmiti-Magnocaricetea* (22 associations) and *Molinio-Arrhenatheretea* (13 associations).

The structural comparative analysis of the flora, represented by 883 species, belonging to 426 genera and 102 families was carried out. The systematic, biomorphological, ecologo-coenotical, geographic, and economic structure of the flora, and especially the species distribution in the region were considered.

The biomorphological flora structure of the river Khorol valley is typical for the regional floras of the Holarctic temperate latitudes. The herbaceous plants (89.9%), polycarpics (61.2%), hemicryptophytes (50.2%), non-rosette (46.4%), rhizomatous (42.0%) species are dominated in studied flora.

The regional flora is typical for the forest-steppe floras with identified arid-thermophilic features according to ecological-coenotic structure. The distribution of species on ecological-coenotic groups indicates the largest floristic diversity of forest (24.0%), meadow (21.4%) and synanthropic (20.8%) ecological-coenotic groups.

The geographical flora structure of the river Khorol valley indicates its belonging to the Eastern European steppe and forest-steppe floras with significant species range of continental Asian floristic centres.

The conducted analysis determined, that studied flora occupied intermediate position between the typical forest-steppe and steppe floras and had a transitional character between Mediterranean and boreal types, was typical for regional floras of the Holarctic temperate latitudes, had the arid-thermophilic features, included a significant number of species of continental Asian floristic centres, but was characterized by species predominance of regions with a high degree of climate oceanicity.

The flora composition included 78 rare species and communities of 8 rare syntaxones of vegetation. Considering the representativeness assessment of existing nature reserve areas network in the valley, the insufficient level of phytodiversity protection was determined. The recommendations for rational use, preservation and protection of river valleys of Poltava region were developed.

Keywords: river Khorol valley, flora, vegetation, syntaxonomy, rare species, rare communities, preservation.

Рецензент — проф. Гапон С. В.

Стаття надійшла 02.10.2016 року